

La democràcia participativa i la sobirania popular a la pràctica: l'Arbre d'assemblees del Poble

Democràcia

Participar, per què? Les respostes poden ser moltes, però de segur que no només és per reorientar i sanejar l'actual política cap a l'interès públic (per sobre dels interessos oficialistes i dels privats); també per recollir la riquesa d'opinions existent (*tenim moltes coses a dir!*) i la inabastable creativitat popular adormida, i també per regenerar les desintegrades comunitats humanes, el veïnatge, la coneixença, la relació, la cohesió social, la festa del poble, la plenitud. Es tracta d'un dret i un deure fonamental.

Quan convidem les persones a superar l'etapa reivindicativa, a instaurar una democràcia més participativa que sanegi l'actual *democràcia delegativa* –que no gaire *representativa*– i convidem a exercir-la directament, sense demanar permís a ningú, encara ens trobem amb moltes resistències, no només per part d'alguns estaments polítics rebeccs a cedir poder o de mentalitat tecnocràtica, sinó també per part de molta gent. Moltes resistències no són deliberades. No ens ha d'estranyar: tots tenim molt arrelat l'actual sistema als nostres patrons mentals (des de la revolució francesa –l'individualisme atomitzat de “un ciutadà, un vot”– i des de mil·lenis d'imperialismes); no ens han ensenyat des de les escoles a participar, a ser sobirans, independents, a decidir per consens des del diàleg, ni que la unió cordial fa la veritable força (en grec: *-cratos; cràcia*) del poble (en grec: *demos*). A moltes persones, potser inconscientment, encara els agrada més la resposta reactiva –manifestacions puntuals i massives o

plataformes de pressió – o bé la participació informal en grups d'afinitat, mesures necessàries però no suficients. També es pensa en l'accés al poder a través de la política que, si quan és en contra de l'interès públic se'n diu *despotisme*, quan és pel poble però sense el poble caiem en el *despotisme il·lustrat*.

No ens allargarem aquí a justificar que una democràcia, si no és participativa, no és democràcia. Tampoc esgrimirem ara els ja evidents arguments que rebaten allò de “*l'única legitimitat i representativitat la tenen els escollits per les urnes*” –caldría aquí fer l'exercici de veure realment en quants vots es fonamenten els governs, partint de que voten poc més de la meitat dels adults, i de veure quin és el grau de coneixement real dels programes per part dels votants. Tampoc ens extendrem en recordar que no tot allò legal és legítim o just; per això

les lleis canvien i evolucionen cada dia. Ja s'ha escrit molt sobre això, i cada cop més concisament.

Ja fa molt de temps que cada cop més gent reflexionem, que provem, que fracassem, mentre creix la degradació ambiental (pèrdua d'entre 10 i 40 espècies diàries, canvi climàtic, contaminació dels medis, esgotament dels recursos naturals, milions de refugiats ambientals, etc.), la social (100 mil morts diaris per gana i malalties curables segons la FAO, misèria creixent, vulneració de molts drets humans, opressors i oprimits, rics i pobres, etc.) i cultural (desaparició del 90% de les 4000 llengües i cultures existents,

imperialismes culturals i polítics, pensament únic, etc.).

És hora de passar a la pràctica des de la unió. Si no som capaços, des de la diversitat de pensaments, d'activitats i de militàncies, de crear espais sobirans d'unió de tots en tant que veïns d'allà on vivim, amb poca dedicació però amb fermesa i rigor, segurament només farem que allargar aquest període de decadència, de denúncia i de reivindicació poc reeixida.

S'han realitzat molts **exercicis pràctics de democràcia participativa** des de l'autoorganització popular. Si bé encara incipients, van demostrant que una organització territorial sobirana i oberta a tothom és funcional i possible. Alguns exemples: a les eleccions municipals del 2003, uns quants municipis van realitzar el seu programa unitari fet a partir de les aportacions d'entitats i dels barris. I a les eleccions al Parlament de Catalunya de 2003 també es va configurar un **programa unitari del poble** consensuat a través dels portaveus de les assemblees o de les llavors d'assemblea de diversos municipis, configurant un primer arbre d'assemblees territorials del país. Tot seguit, els portaveus de les assemblees el van lliurar a cada partit polític, demanant-los resposta escrita i el seu grau de compromís, retornant les respostes a tots els participants (via arbre d'assemblees) i també a través d'alguns mitjans de comunicació (via massiva).

Alguns aspectes clau que han ajudat a definir el nou model democràtic assembleari que ja ha començat a germinar i que anirem desgranant són:

I.- FORMES DE DEMOCRÀCIA: per aclarir-nos i aspirar a entendre'ns i a determinar què volem, tot simplificant podem diferenciar entre:

a- Democràcia participativa: ens referim a la que permet espais de deliberació de qualitat –no massificats ni dirigistes- de tota la població, generant espais de diàleg i consens que compleixin els quatre requisits bàsics d'una vera democràcia indicats més avall. Pot ser la primera fase de qualsevol procés de decisió (sobre temes concrets, sobre models determinats, per generar una llei o ILP, etc.)

b- Democràcia directa: sistemes de votació directes populars, com els referèndums.

c- Democràcia representativa: la que a través d'eleccions, es delega el govern de la societat a uns parlamentaris i un govern.

Sembla evident que, bo i acceptant que la sobirania rau en el poble, els punts a i b prevalen sobre el c. És a dir, en qualsevol moment el poble pot optar per decidir sobre qualsevol tema, per damunt d'un parlament, sempre que el procés garanteixi els quatre requisits democràtics següents.

II.- REQUISITS D'UNA DEMOCRÀCIA (PARTICIPATIVA):

1- Que tothom hi pugui participar de manera no massificada, permanent i independent, en complicitat però sense dependre només de la voluntat dels polítics de torn o de pressupostos oficials, i no només delegant el poder cada 4 anys o protestant de manera desordenada i massiva quan es veu alguna de les múltiples agressions que es fan.

2- Que es generi informació de qualitat i a l'abast de tothom: senzilla, gràfica, sintètica, comprensible per a tothom, no tècnica: les qüestions tècniques pertocuen a les entitats, associacions, professionals, tècnics, etc. entesos en cada tema que es tracti.

3- Que hi hagi espai pel diàleg (deliberació)

La majoria d'afers públics no són qüestió de sí o no, o d'escollir entre unes poques opcions. Es pot concloure un procés aprovant per votació unes propostes, una llei, etc., però no cal renunciar a que les propostes inicials siguin el fruit de processos deliberatius de tothom qui hi vulgui participar.

4- Sempre que sigui possible, prendre les decisions per consens popular: el consens és molt més democràtica que la votació. La votació hauria de ser un darrer recurs, car parteix la societat en guanyadors i perdedors -la *dictadura de la majoria*- mentre que el consens és la voluntat col·lectiva (molt més que la suma de voluntats individuals), allò acceptat per tots de grat perquè s'ha vist que és l'opció que millor satisfà l'interès comú per sobre dels interessos privats, malgrat puguem partir d'opinions diferents. Si el consens final està a mans d'uns receptors concrets que no són representatius dels àmbits territorials participants, no ofereixen garantia democràtica ni d'imparcialitat.

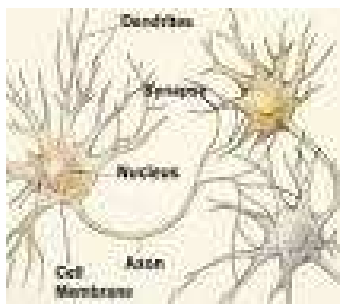
Tot i que pugui semblar difícil, no és una utopia portar aquests 4 requisits elementals a la pràctica. Aquí és important diferenciar entre mecanismes de *consulta ciutadana / participació ciutadana / mostres representatives d'opinió, etc.* simbòlics i normalment tutelats per administracions, i una veritable **democràcia participativa**, si bé molta gent cau en l'error de posar-ho al mateix sac.

Per exemple: els referèndums per sí sols obvien els punts 3 i 4, i no garanteixen el 2; els consells ciutadans o NIPs no permeten el 1er punt; les enquestes ni el 2, ni el 3 ni el 4 (i si són de mostreig, tampoc el 1er); les reunions/consells/fòrums sectorials o molt tècnics s'enfoquen només a experts, entitats, associacions o especialistes en el tema tractat, però no arriben a cada carrer i llar (punt 1). Les propostes sorgides de sectors particulars posades després a opinió pública a través de webs, no garanteixen cap dels quatre punts.

No s'hi val l'argument de *"la gent no vol participar"*: no fallen les persones, que som les que som en el moment històric i grau de consciència que ens ha tocat viure; fallen, en tot cas, fallen els mètodes i els missatges per motivar la gent, per desalienar-la, per desvetllar-la d'aquest sistema de refinat domini laboral i econòmic de profund calatge i que estimula l'individualisme i l'egoisme, amb alts índex d'aïllament i d'infelicitat, sovint anestesiada mitjançant grans dosis de consumisme, d'hiperactivitat, d'excés de lleure, de drogues toves o fortes.

L'únic espai que coneixem que compleixi aquells 4 requisits i que permeti que les reunions siguin breus, de baixa freqüència i de fàcil accés, on tothom hi pugui intervenir per igual, és la germinació d'espais de participació de proximitat (anomenem "assemblea" l'espai natural i proper de trobada de les persones des d'allà on viuen, sempre de pocs membres per facilitar els punts 1, 3 i 4).

Organitzativament, perquè puguin estar connectades a fi de tractar temes comuns, només cal aplicar el sentit comú i observar models biològics, com per exemple l'arbre. La natura, fruit de milions d'anys d'assajos, ho resol amb una

sistema organitzatiu orgànic de tipus

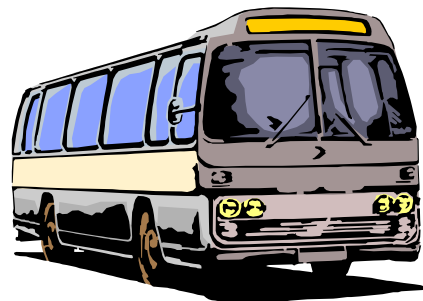
participativa i la sobirania popular a la pràctica: l'Arbre d'assemblees del Poble

arborescent: assemblees petites connectades per enllaços. Les nombrosíssimes experiències sociològiques confirmen que aquest és el sistema òptim. D'aquesta manera, l'assemblea de cada municipi es forma dels portaveus o enllaços nomenats per les assemblees de cada barri, integrades pels enllaços de les assemblees dels seus carrers, on hi va un portaveu de cada llar. Igualment, l'assemblea de la comarca s'integra dels enllaços de cada municipi, i l'assemblea del país dels portaveus de cada comarca o regió. L'àmbit territorial de participació el determina l'abast de la temàtica tractada. Una xarxa neuronal social per a la presa de decisions: el *sistema nerviós* de la societat.

El factor proximitat també és clau: si les assemblees han de ser breus i de pocs membres, la pràctica també demostra que la gent hi assisteix més si es fan a prop de casa. Un criteri fonamental és, per tant, el veïnatge.

També resulta fonamental emprar un llenguatge clar, senzill i proper. En democràcia, al Poble li pertoca definir el model a seguir en cada tema, la direcció a emprendre. Als polítics els pertoca prendre les mesures necessàries que depenguin dels estaments oficials per arribar-hi. I als tècnics i sectors els pertoca garantir-ne les millors vies i posar-ho en pràctica de la millor manera.

Si la societat fos un autobús, el poble indicaria la destinació en cada cas, els polítics serien els conductors i els tècnics i sectors en garantirien el funcionament, el manteniment, les rutes, etc.

Els viatgers no delegarien pas l'elecció de la destinació de tots els trajectes durant 4 anys al conductor (fóra signe d'immaduresa o bé de dominació)

És clar que cal la maduresa i la responsabilitat del poble perquè l'arbre

funcioni com un veritable sistema nerviós de la societat, però també ens cal assumir que fins que no s'assoleixi aquesta transformació de persones independents, responsables i cordials, la societat no canviarà. No disposarem de la força que genera un poble unit des del consens profund.

Tampoc cal esperar que una gran majoria de persones s'integri en poc temps en una estructura autoorganitzada: les primeres experiències municipals d'aquest model, o d'altres més oficialistes però properes en model com el pressupost participatiu de Porto Alegre o de Rubí, mostren que assolint inicialment l'organització permanent i coordinada d'entre un 2 i un 5 % de la població, la incidència en les decisions públiques ha estat molt significativa. Imaginem-nos, doncs, quan s'arribi al 10 o el 20%.

Les diferents tècniques de consulta ciutadana poden ser complementàries d'aquest teixit troncal, però no poden substituir l'espai de decisió permanent i extensiu dels veïns i veïnes de cada territori.

Tampoc es tracta de negar l'actual sistema delegatiu, que ha costat anys de lluita, sinó de complementar-lo.

Estem parlant d'un salt evolutiu sense precedents en la història del món, similar al que va fer la natura en passar dels unicel·lulars (fent el símil, seríem les persones individualitzades) als metazous (una societat organitzada col·lectivament i harmònica). Iniciar aquest procés ara perquè culmini d'aquí uns anys o generacions *-ningú se'n riu del pagès que planta una olivera de la que no en recollirà els fruits.*

III: DIFERENCIACIÓ ENTRE COMUNITAT HUMANA, TEMES A TRACTAR I MÈTODE EMPRAT

No podem reduir la democràcia a decidir un tema determinat puntual –siguin temes ambientals, una agenda 21, un pressupost participatiu, un pla d'urbanisme, la ubicació d'un equipament, etc.- mitjançant un mètode o un altre, i un cop fet l'exercici, es pot o no

tenir en compte el resultat, perquè no queda estructura popular que ho vigili i a qui passar comptes.

El mètode o la temàtica tractada no són "la democràcia" en sí; sinó que són els aspectes objectius i tècnics a tractar per part del subjecte col·lectiu.

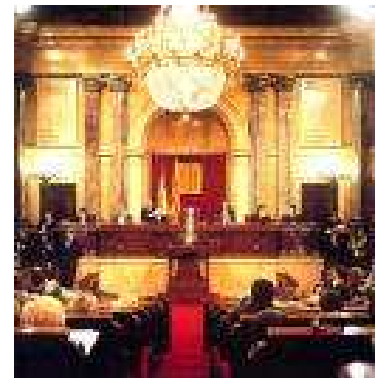
Un cop organitzades territorialment les comunitats (arbre d'assemblees) es podran anar tractant poc a poc tots els temes que calgui i es disposarà de prou força per implantar els acords presos, per ambiciosos que siguin, sempre que es generin consensos forts.

Els mètodes i tècniques de participació poden ajudar a un bon funcionament de les assemblees de manera eficient i equilibrada.

IV: SEPARACIÓ SECTORIAL-VEÏNAL-POLÍTICA

El paper de les entitats, associacions, plataformes, ONGs, gremis, tècnics, experts i entesos en cada matèria, que podem anomenar *sectors*, és també fonamental per preparar la informació i primeres propostes de cada tema tractat a fer circular posteriorment per l'Arbre d'Assemblees veïnals (anomenades també *troncals*), que és on rau per dret la sobirania de cada comunitat territorial –igual com no voten les entitats, sinó les persones territorialment. Els membres de cada consell o assemblea sectorial, així com els polítics, també són membres de ple dret de les seves respectives assemblees veïnals. Un paper especial el poden jugar les associacions de veïns (AV), donat el seu caràcter originalment troncal (no sectorial), esdevenint impulsors de l'extensió de les assemblees als carrers i llars dels seus respectius barris. Recordem que les assemblees són bàsicament òrgans d'informació, diàleg i decisió, mentre que les AV són, a més, gestors i organitzadors d'aspectes socials del seu barri.

Un cop consensuades les propostes a les assemblees territorials, les entitats sectorials i tècnics implicats

poden jugar un paper fonamental en el seguiment i implantació dels acords presos.

Els polítics demòcrates haurien de jugar un paper de suport de les assemblees populars –sense detriment d’altres mecanismes de consulta puntual que considerin necessaris. Tal i com ja deia Plutarq, filòsof greco-romà del segle I:

“el polític demòcrata és aquell qui empeny la població cap a la consciència perquè sigui el poble qui decideixi”.

V: REQUISITS NATURALS PER A PARTICIPAR A QUALEVOL ASSEMBLEA TRONCAL

Per a la participació democràtica no hi ha dogmes de partida. L’únic requisit exigible per a formar part de l’assemblea troncal de cada comunitat, per sentit comú, és conèixer i comprometre’s a defensar el patrimoni públic ambiental, social, cultural i lingüístic propis de cada lloc, en solidaritat amb la resta, buscant sempre l’acord de consens que satisfaci millor l’interès comú per sobre del particular –evitant el vot sempre que sigui possible- i en base al respecte estricte als drets del medi ambient i als drets humans, tant els col·lectius dels pobles o nacionals, com els socials i els individuals.

Com esgrimeixen Julià de Jodar, Carles Riera i Eva Serra al seu article *Els moviments d’alliberament nacional enfront de la globalització* per al reeiximent d’aquesta important transformació social cal integrar sense més complexos ni reticències les lluites socials i les ambientals a partir de les realitats i lluites identitàries (culturals, nacionals, lingüístiques), sense les quals no es disposarà de prou arrelament ni cohesió en cada territori per articular la transformació global.

El consens, fonamentat en la concòrdia entre totes les persones, és la peça angular de tot el procés. Per assolir-lo i ser concisos en les reunions, a cada assemblea s’empra un senzill i natural procediment de funcionament empíricament contrastat –molt recomanable d’emprar en qualsevol tipus de reunió. Abans de decidir tot donant el torn de paraula correlativament, s’acorda llegir a cada assemblea els *Principis del fòrum pel consens*:

1. Cordialitat: posarem en comú allò que ens uneix; respectarem les persones en el to i la forma de les nostres intervencions.

2. Expressió i brevetat: mirarem d’intervenir per aportar la nostra contribució al consens;; evitarem repeticions i ens cenyirem al tema, serem concisos en les nostres intervencions i puntuals –el temps dels altres és sagrat.

3. Disciplina: respectarem el torn de paraula dels altres, les decisions del conductor de l’assemblea i les qüestions de procediment acordades.

4. Diàleg: sabrem escoltar, amb ànim de comprendre el sentit d’allò que es vol dir més enllà de les paraules (mirarem d’“endevinar l’altre”). Evitarem oposicions sistemàtiques i prejudicis.

5. Ètica: no defensarem només l’interès particular sinó que buscarem el de la comunitat.

6. Obertura: evitarem la crítica destructiva però no amagarem els problemes ni els punts de vista discrepants, que ens poden enriquir i que amb el temps poden anar convergint, acceptant-los sense molestar-nos.

7. Tancament: mirarem d’acabar la reunió amb acords de consens (acceptats per tothom de grat)

Les decisions no esdevenen presons dogmàtiques: tot acord és sempre revisable.

VI: LA FORÇA NECESSÀRIA: LA NO VIOLÈNCIA

Sembla evident que, si els mitjans de comunicació i d’educació –avui controlats pels poders polítics i econòmics que promouen el manteniment de l’actual sistema sociopolític i econòmic- mantenen la gran massa adormida, de la que s’alimenten a través dels seus vots i del seu consum, els moviments socials difícilment disposaran de prou força per implantar les seves propostes, malgrat beneficiïn al conjunt. La lluita mediàtica és una lluita probablement

perduda, en canvi, la lluita orgànica, persona a persona, comunitat a comunitat, pot ser terreny alliberat, terreny veritablement públic i sanejador.

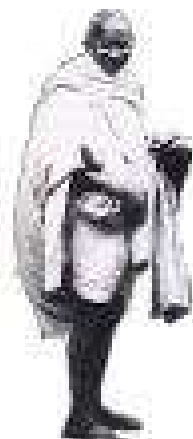
Així doncs, ens cal articular espais de creixent participació, invitant a cada trobada els nostres veïns i coneguts amb obertura total i permanent per anar guanyant la gent desencisada o adormida de la qual s'alimenta l'actual sistema. La participació fa revifar l'interès per la cosa pública –*la res pública*– a més de regenerar la cohesió social, el veïnatge, la consciència individual i col·lectiva, els drets i els deures, la il·lusió. Tot i que decidir sobre quin carrer, barri o municipi volem, conèixer els veïns, decidir sobre com millorar l'educació, el sistema fiscal, la mobilitat, l'estalvi de recursos, l'economia, etc. ja és prou motivador, cal trobar també espais per compartir, espais de festa, perquè la participació sigui realment estimulante, atractiva i doni noves dimensions de plenitud col·lectiva a les vides de les persones, trencant progressivament l'aïllament social, els *guetos*, la soledat, la *por a l'altre*. Si és un esforç, no reeixirà més enllà de les persones més conscienciades.

L'organització territorial permanent, on els enllaços es coneixen i tothom sap els membres de la seva assemblea veïnal, permet la retroalimentació (principi de la cibernètica i del funcionament de l'univers), tancant el cicle *autoritat* → *poble*, *poble* → *autoritat*.

Si una comunitat, de manera dialogada i consensuada, genera acords que depenen de la política i aquesta els ignora, la seva organització permetrà retrobar-se per decidir quines mesures de pressió cal emprendre. Aquí entronca tota la inimaginable força de la filosofia i pràctica de l'**acció pacífica o noviolenta**. Sense necessitat de grans mobilitzacions ni d'activisme, els resultats poden ser molt eficaços –recordem el recent cas de la llet Pascual. La història n'és plena

d'exemples espectaculars. Però no comprar una marca tenint-ne una altra és relativament fàcil. De vegades –com en el cas de la invasió de l'Iraq– pot caler passar a la desobediència civil a l'Estat, i això no es fa només rebent un correu-e; cal un procés d'informació i de diàleg que generi prou convicció i ànim col·lectiu.

Resultaria fonamental estudiar a fons des de les escoles la filosofia i pràctica de l'acció no violenta, amb els seus cinc graons d'acció progressius que proposa Gandhi i que Xirinacs recull i desplega en el seu llibre "La noviolència":

a) **cooperació** amb l'autoritat (diàleg constructiu inicial, que legitimarà els següents graons)

b) **denúncia** contra l'autoritat (quan la consciència exigeix de fer-ho)

c) **no cooperació** amb l'autoritat (vaga, objecció de consciència,...)

d) **desobediència civil** (exercir el dret i el deure de desobeir tota llei injusta)

e) **solució alternativa** (fer-se les pròpies estructures al servei del poble: escoles, carnets, mitjans de comunicació, cooperatives,...)

En els casos b, c, d i e, tot assumint les conseqüències del sistema establert.

Un municipi, per exemple, on 10 enllaços de 10 barris es comuniquen cada un amb 10 enllaços de 10 carrers del barri, els quals informen a la vegada cada un a 10 enllaços de llars de 3 membres, han informat o mobilitzat a $10 \times 10 \times 10 \times 3 = 3.000$ persones en poc temps, sense gaire esforç i sense necessitar grans recursos, convocatòries, diners ni grans locals. És la *via orgànica*.

L.P.

(Adaptació de l'article publicat a l'Altraveu, juliol de 2003, www.altraveu.org)